

Eetika põhimõtted:

TÄIUSLIK TEGEVUS

Täiuslikule Kõnele järgneb Kaheksaosalise Tee neljas aste – Täiuslik Tegevus, sanskriti keeles *samyak-karmanta* (Paali k. *samma-kamman-ta*). See on muutuse tee kolmas aste, milles Täiuslik Nägemus laskub tegevuse tasandile ja muudab kõik meie tegevused. *Karmanta* tähendab otseses tõlkes tegevust, nii et see mõiste ei vaja pikemalt selgitust. *Samyak*, nagu eespool rõhutati, tähendab tervet, ühtset, täielikku, täiuslikku. Seepärast peaks rääkima mitte lihtsalt õigest tegevusest, vaid Täiuslikust Tegevusest.

Milles seisneb Täiuslik Tegevus? See on tähtis küsimus, mis viib meid otse eetika tuuma juurde ja sunnib meid uurima selle peamisi põhimõtteid. Mis teeb ühed teod õigeks ja teised teod valeks? Kas on olemas mingi universaalne kriteerium, millele toetudes võib öelda, et **see** on õige ja **too** on vale, **see** on täiuslik ja **too** on ebatäiuslik? Kui selline kriteerium on olemas, siis kust seda võib leida? Mida see endast kujutab? Need on väga pakilised ja hädavajalikud küsimused, mis puudutavad meid kõiki. Kas me tahame seda või mitte, aga meil kõigil tuleb iga päev, iga tund ja peaaegu iga minut tegutseda. Seetõttu kerkib möödapäasmatu küsimus, kuidas toimida kõige paremini; mida pidada oma tegevuse kriteeriumiks, juhtmõtteks või motiiviks.

MORAALI ALLAKÄIK

Vaimulikele ja ka teistele inimestele meeldib kurta moraali allakäigu üle. Kurdetakse, et mõne viimase aastakümne jooksul on moraal pide-

valt langenud ning sellest ma järeldan, et praeguseks peaks me olema üpris kurvas seisus. Moraali allakäiku seostatakse tavaliselt väga tugevalt religiooni allakäiguga, eriti traditsioonilise religiooni allakäiguga. Räägitakse, et kirikule selja pööranud, oleme me sööstnud moraalituse põrguhauda ja mülkasse. Tõepoolest, me võime väita, et traditsiooniline eetika on suures osas kokku varisenud. Paljud inimesed ei usu enam, et on olemas mingit kindlat õige ja vale mõõdupuud. Kuueteistkümnendal sajandil kirjutas Ralph Cudworth, üks Cambridge'i Platoniste, raamatu "Traktaat igavesest ja muutumatust moraalist". Kui keegi kirjutaks tänapäeval sellise pealkirjaga raamatu, olgu see kas või Canterbury' peapiiskop või paavst, tunduks see natukene naeruväärne. Isegi üheksateistkümnenda sajandi suured humanistid ja vabamõtlejad järgisid tavapäraselt kristlikku eetikat, kuigi nende intellektuaalsete huvide ring oli avar. Sellised inimesed nagu Darwin, Huxley või isegi Marx olid oma "koduses elus" (nagu seda kutsuti Victoria-aegadel) moraali etalonideks, kui jätta arvesse võtmata mõnda eksisammu. Tänapäeval on kõik muutunud. Ühel päeval ütles mulle üks noor naine, et kui keegi teeb midagi ja see tundub talle hea, siis on see õige asi, vähemalt temale. Selline on laialt levinud arvamus. Seda vaid ei väljendata alati nii selgelt ja avameelselt, aga nii mõtlevad tõepoolest paljud inimesed.

Selline asjade käik ei ole tingimata halb. Pikapeale võib sellest kasugi olla, et vana moraalikäsitlus visatakse sulatuskatlasse – ma loodan, et ajutiselt – ja hakatakse uuesti mõeldes ja tundes ja isegi kujutledes looma uut moraali. Oleks hea, kui vana eetika varemetest kasvaks lõpuks välja uus eetika.

JUDAISTLIK-KRISTLIK EETIKA

Tagantjärele vaadates näib, et Lääne eetika saab alguse veidi valelt põhjalt. Meie eetiline pärand koosneb väga paljudest erinevatest elementidest. Seal on Antiik-Kreeka ja Rooma päritoluga elemente, judaistlik-kristlikke elemente ja eriti mõnedes Põhja-Euroopa maades

germaani paganausu sugemeid. Kuigi lääne eetilisse pärandisse on sisse põimunud väga erinevaid jooni, on valitsevaks judaistlik-kristlik eetika. See oli “ametlik eetika”, mida kõikidel inimestel, vähemalt möödunud aegadel, tuli avalikult tunnistada, sõltumata sellest, millised olid nende isiklikud tavad ja eelistused. Judaistlik-kristlikus eetikas on käsitletud moraali põhiliselt seadusemoraalina. Moraalsed kohustused ja moraali-reeglid on inimesele asetatud Jumala poolt. Seda illustreerib hästi piibli-legend kümne käsu päritolust. Mooses ronib Siinai mäele ja seal saab ta kõuemürina ja välgu saatel Jumalalt kümme käsku. Tulles alla Siinai mäelt – nagu seda võib näha kristlikus kunstis, kannab ta kaenlas kahte hauakivi meenutavat tahvlit, kuhu on kirjutatud käsud. Mooses annab need kümme käsku Israeli lastele. Selles väljenduv eetika-käsitlus on midagi sellist, mis on pandud inimese peale välise võimu ja autoriteedi poolt peaaegu vastu tahtmist. Vana Testamendi järgi lõi Jumal inimese, tegi ta maa tolmust ja puhus talle eluhinguse ninasõõrmetesse. Niisiis on inimene Jumala loodud, peaaegu nagu Jumala ori ja tema kohus on sõna kuulata. Sõnakuulmatus on patt.

Seda suhtumist näitab ka legend pattulangemisest. Nagu me teame, karistati Aadamat ja Evat, kuna nad ei kuulanud ilmselt meelevaldset käsku. Jumal ütles: “Hea ja kurja tundmise puust ei tohi te süüa.” Aga ta ei põhjendanud seda käsku millegagi. Tänapäeval me teame, et sellised lood on vaid müüdid ja kuigi neid usuvad sõna-sõnalt vaid vähesed, elab neis sisalduv moraal visalt edasi. Sõna **käsk** on iseenesest tähelepanuväärne. On tähelepanuväärne, et moraalnorm või seadus on **käsk** – midagi, mida väline jõud või autoriteet käsib teha, kohustab või peaaegu sunnib tegema.

Mõlemad toodud näited olid Vanast Testamendist, kristlik eetikakäsitlus on kindlasti arenenum, aga sellisenagi üsna ebatäiuslik.

Kristliku eetika juured on Kristuse õpetuses, mis sisaldub neljas evangeeliumis. Aga kuna Kristliku pärandi järgi Kristus on Jumal, siis on Jumala poolt dikteeritud käsud tohutu autoriteediga. Nõnda ei tee inimene head mitte iseendast lähtudes, vaid sellepärast, et keegi, kellele

tugineb kogu võim ja autoriteet nii taevas kui maa peal, palub ja isegi käsib seda teha. Seepärast on ka kristlik eetikakäsitus kui väljastpoolt peale pandud, sunduslik. Selline on meie vaimne pärand. See on mõtlemisviis, mis mõjutab kas teadlikult või alateadlikult meie arusaamu eetikast.

Tänapäeval pole enamik inimesi kristlased selle sõna otseses mõttes, aga sellest hoolimata kalduvad nad mõtlema moraalist või eetikast nii, nagu oleks see neile kohustuseks pandud väljastpoolt, nagu oleks see käsk, mida nad on sunnitud täitma. Traditsioonilise eetika praegust seisundit võiks lühidalt kokku võtta järgmiselt: ei tule teha seda, mida tahad, vaid seda, mida ei taha, sest nõnda on määranud keegi põhjusel, mida me ei tea, keegi, kelle olemasolusse me enam ei usu. Seepärast pole ime, et oleme segaduses. Pole ime, et meil pole eetilisi teeviitaid ja seepärast peame proovima ise kuidagimoodi toime tulla. Kuid kuidas me ka ei prooviks saada mingit selgust oma sassiläinud elulõngas – avastada põhjuseid ja seoseid elusündmustes – eetika poole pealt valitseb meil enamjaolt kaos.

BUDISTLIK KRITEERIUM

Ma ei taha liialdada ega esitada vastandeid liiga teravalt, dramaatiliselt või mustvalgelt, aga tuleb öelda, et budistlik suhtumine eetikasse erineb oluliselt eelkirjeldatust. Tõepoolest, kogu Ida, eriti Kaug-Ida käsitus erineb sellest kõvasti. Buddha õpetuse järgi, nii nagu seda on säilitanud kõik koolkonnad ja sektid, peetakse tegusid õigeks või valeks, täiuslikuks või ebätäiuslikuks sõltuvalt sellest, millises meeelseisundis need on tehtud. Teiste sõnadega, eetika kriteerium ei ole teoloogiline, vaid psühholoogiline. On tõsi, et see mõte ei ole täiesti uus Lääneski, isegi mitte kristluses, aga budistlikus eetikas, tegelikult kogu Kaug-Ida eetikas, nii budistlikus, taoistlikus kui ka konfutsialistlikus, on see ainsaks kriteeriumiks. Seda järgitakse üldiselt ja sellest peetakse alati rangelt lõpuni kinni.

Budistlikus käsitluses on kahte liiki tegusid: *kusala* (sanskriti k. *kausalya*) ehk oskuslik ja *akusala* ehk oskamatu. See on oluline, sest mõisted 'oskuslik' ja 'oskamatu', vastupidiselt mõistele 'hea' ja 'halb', viitavad sellele, et moraal on suures osas mõistuse küsimus. Ei ole võimalik olla oskuslik, kui ei mõisteta asju, kui ei osata näha võimalusi ja uurida neid. Seepärast on budistlikus moraal is tegemist samavõrra mõistuse ja taipamisega kui heade kavatsuste ja tunnetega. Meile on räägitud, et "tee pörgusse on sillutatud heade soovidega". Vaevalt aga võib öelda, et tee pörgusse on sillutatud oskuslike tegudega.

Oskamatuteks tegudeks määratletakse teod, mis saavad alguse himust ehk isekast soovist, vihast ehk vastumeelsusest ning meelesegadusest, vaimsest pimedusest ehk teadmatusest. Oskuslikud teod on teod, mis on vabad himust, vihast, meelesegadusest ja positiivsetes mõistetes väljendatuna tulenevad heldusest ehk soovist jagada ja anda, armastusest, kaastundest ja mõistmisest. See õige lihtne erinevus asetab moraaliküsimuse kohe uude valgusse. Moraalses elus on küsimus selles, et meie tegusid juhib meie parim osa: sügavaim mõistmine ja intuitsioon, kõikehaarav armastus ja kaastunne.

Hakkame vähehaaval nägema, mida tähendab Täiuslik Tegevus. See pole tegevus, mis peab silmas vaid väliseid norme ja kriteeriume, see on Täiuslikku Nägemust ja Täiuslikku Tunnet väljendav tegevus. Täiuslik Tegevus esindab Täiusliku Nägemuse ja Täiusliku Tunde laskumist tegude tasandile, samamoodi nagu Täiuslik Kõne esindab nende laskumist kommunikatsiooni tasandile. Teiste sõnadega, kui ollakse saavutanud Täiusliku Nägemuse ja kui välja on arenenud Täiuslikud Tunded, siis ilmutavad need ennast spontaanselt inimese tegudes.

EETILISE KÄITUMISE MUDELID

Need, kes juba on budismiga tutvunud, võivad siinkohal imestada, kuidas sobivad kirjeldatud pilti viis või kümme *sila*'t (paali k. *sila*) ehk juhendit. Kas need polegi moraalireeglid, mis on Buddha enda poolt

määratletud ja millele vastavalt me peaksime käituma? Vastuseks võib öelda, et kuigi Buddha õpetas ja soovitas *sila*'sid ehk juhendeid, ei ole need autoriteetselt ette kirjutatud nagu Jumala kümme käsku. Buddha ütleb, et Virgunu ehk budasuse saavutanud inivid – kes on seeläbi mõistnud ka tarkust ja kaastunnet nende täiuses – käitub tingimata teatud viisil, sest niimoodi käitumine on Virgunule iseloomulik. Niivõrd kui ollakse virgunud, niivõrd ka käitutakse teatud viisil. Aga kui ei olda veel Virgunu ega ka teatud määral virgunud, siis *sila*'de ehk juhendite järgimine aitab meil kogeda seda meeelseisundit, mille loomulikuks väljenduseks need juhendid on.

Asja olemust võib selgitada näitega. Öeldakse, et Virgunu ehk Buddha on vaba ahnusest ehk isekatest soovidest. Meie oleme ahnust täis. Me himustame näiteks kõikvõimalikke roogasid, kusjuures mõnest oleme erilises vaimustuses. Oletame, et loobume prooviks ühest oma lemmikroast, ükskõik milline hõrgutis see ka poleks. Me loobume sellest. Otsustame, et me enam seda ei söö. Suure kahetsustundega ja noruspäi sulgeme sahvriukse. Võitleme kiusatusega, ükskõik mis maiustus see ka poleks, näiteks ploomipirukas. (Ma tundsin üht budistlikku munkat, kes oli erilisel kiindunud ploomipirukatesse. Räägiti, et ta võib jutustada mis tahes loo, kui talle vaid pakutakse küllaldaselt ploomipirukat.) Juhutub see, et me võime mõnda aega kõvasti kannatada. See võib olla päris ränk aeg. Aga kui me selle välja kannatame, tõrjume kujutlused ploomipirukast eemale, siis hakkab himu vähehaaval järele andma ja lõpuks saavutame õnneliku seisundi, kus ei ole üldsegi enam himu ja kus me isegi enam ei mäleta ihaldatud asja. Ploomipirukast keeldumine ei ole siis enam enesedistsipliini küsimus, see on muutunud mitte-tahtmise seisundi loomulikuks väljenduseks.

Sila'd ehk juhised ei ole mitte reeglite loetelud, kuigi budistlikke raamatuid lugedes võib jääda selline mulje. Väga tihti kujutatakse Buddhat inimestele jutustamas, mida kõike neil ei tuleks teha, ja nii loodakse budismist kujutlus kui väga süngest ja negatiivsest asjast. Tegelikult on *sila*'d vaid eetilise käitumise eeskujud. Need on teatud oskuslike

meeleseisundite loomulik väljendus. Võrreldes oma käitumist nende *sila*'dega võime välja selgitada, mil määral oleme me arendanud neid meeleseisundeid. Vaadelgem siis põgusalt mõningaid rühmi neist *sila*'dest ehk eetilise käitumise mudelitest. Käitumisreeglina on nad nii mõnelegi tuttavad, niisiis ei ole meil tarvidust neile liigselt tähelepanu osutada. Eesmärgiks pole mitte mingil juhul samastada Täiuslik Tegevus liiga üheselt mingi selle kindla väljendusvormiga, kui tahes väärtuslik või üllas see ka poleks.

Kõigepealt tahaksin tähelepanu juhtida ühele seigale. Inimeste eetiline käitumine võib väljastpoolt paista ühesugune, aga meeleseisund käitumise taga võib olla sootuks erinev. See võib tunduda natuke keeruline, kuid iseenesest on väga lihtne. Näiteks oletame, et kolm erinevat inimest hoiduvad varastamisest. Esimene neist varastaks ehk meeledi, aga tal on hirm politsei ees (selline on paljude inimeste moraal). Teisel inimesel on kalduvus väikesteks pettusteks. Tulumaksu deklaratsiooni täites võib teda tõsiselt kimbutada soov natuke petta, kuid ta saab sellest kiusatusest jagu, kuna ta pürgib vaimse elu poole. Kalduvus on küll olemas, kuid see on ohjeldatud. Kolmas inimene on endas ahnuse täielikult välja juurunud. Temas pole püüdlusi ega soodumusi ebaaususe suunas. Esimene individ, kes hoidub vargusest vaid hirmust politsei ees, on moraalne ainult juriidilises mõttes. Teine, kes tunneb küll soovi varastada, kuid võidab selle soovi, on moraalne selles mõttes, et ta praktiseerib õiget tegevust kitsamas enesedistsipliini mõttes. Vaid kolmas, kes hoidub varastamast selle tõttu, et see on talle loomuomane, praktiseerib tegelikult Täiuslikku Tegevust.

VIIS *SILA*'T JA VIIS *DHARMA*'T

Tuntuimaks eetilise käitumise eeskujuks on viis *sila*'t, mida tavaliselt kutsutakse viieks juhtnööriks või juhiseks. Need esitatakse tavaliselt eitavas vormis – nad ütlevad meile, mida teha ei tohi. Igal juhtnööril on ka oma jaatavas vormis vaste. On tähelepanuväärne, et tänapäe-

va budistlikus õpetuses on jaatav vorm palju vähem tuntud kui eitav vorm. Paljud, kes on kuulnud viiest *sila*'st, ei ole midagi kuulnud viiest *dharma*'st - nii kutsutakse jaatavat sõnastust. Selles kontekstis võib viis *dharma*'t tõlkida 'viieks eetiliseks põhimõtteks'. Vaatame nüüd lühidalt ja ühekaupa nii viit *sila*'t kui ka viit *dharma*'t uurides esiteks eitavaid ja siis jaatavaid sõnastusi. See annab meile tasakaalustatud pildi budistliku eetika mudelist.

1. Esimene viiest juhtnõörist on hoidumine elusolenditele kahju tegemisest. See on otsene tõlge. Kuigi seda vahel tõlgitakse kui 'mittetapmine', on see tegelikult mitte ainult tapmisest hoidumine, vaid hoidumine ka ükskõik mil viisil kahju tegemast. See tähendab hoidumist kõigist vägivalda vormidest, kõigist rõhumise ja vigastamise vormidest. Vägivald on vale, sest see põhineb lõppkokkuvõttes otseselt või kaudselt oskamatutel meeleseisunditel – vihal ehk vastumeelsusel. Ja kui me anname voli vägivallale, siis saab see oskamatu meeleseisund, mille loomulik väljendus on vägivald, üha tugevamaks ja võimsamaks.

Vägivallast hoidumise jaatav vaste on *maitri* (paali k. *metta*) ehk armastus ja sõbralikkus. Siin ei tähenda *maitri* üksnes tundeid või meeleolu, *maitri* kehastub tegudes ja praktikas. See pole piisav, kui vaid **tuntakse** head tahet teiste suhtes, hea tahe peab väljenduma ka toimingutes. Kui me hoiamme seda vaid meeles ja aina mõtleme sellest, kuidas me kõiki armastame ja kui sõbralikud me oleme, muutub see mingisuguseks enesenaudinguks või millekski veel hullemaks. Selles suhtes peame end silmas pidama. Me arvame tihti, et me armastame teisi inimesi. Vähemalt **mõningaid** neist. Aga end jälgides võime märgata, et peaaegu mitte kunagi me ei väljenda oma armastust: peame iseenesestmõisteta vaks, et see on teistele nähtav. Heaks näiteks on 20 või 30 aastat abielus olnud mees, kes ei võta iial vaevaks viia naisele lillekimpu või šokolaadikarpi. Kui keegi küsiks temalt: "Kas sa ei armasta oma naist? Sa ei vii talle kunagi lilli ega šokolaadi," vastaks keskmine abielumees: "Milleks see? Loomulikult ma armastan teda, aga kõigi nende aastate järel peaks ta seda isegi teadma." See on vilets mõttekäik. Ei saa nõuda, et inime-

sed niisama teaksid või kujutleksid, mida me nende vastu tunname. See peab olema näha meie sõnadest ja tegudest. Me peaksime midagi tegema selleks, et alles hoida armastuse ja sõpruse vaimu. Seetõttu ongi kogu ühiskonnas, eriti aga budistlikus ühiskonnas kingituste vahetamine ja küllakutumine au sees. Ei piisa, kui istuda armastust kiirates oma toas või kambrikeses. See võib olla imeilus ja imehea, kuid see peab leidma ka konkreetse väljenduse. Ainult siis leiavad meie tunded konkreetse vastukaja teistes inimestes.

2. Teine viiest juhiseist on hoidumine selle võtmisest, mida pole antud. Ka see on otsene tõlge. See ei ole ainult vargusest hoidumine, sellest oleks liiga kerge mööda hiilida. Teine juhise tähendab hoidumist kõigest ebaausast, kõige selle mittevõtmist ja mitteekspluateerimist, mis ei kuulu endale, kuna kõik need on ahnuse ja iseka soovi väljendus.

Selle juhise jaatav analoog on *dana* ehk heldus. Ka siin ei ole asi ainult helduse tundes, soovis anda, vaid heldes teos eneses. Seda ei ole vaja üksikasjalikumalt selgitada. *Dana* on midagi sellist, mida saavad tunnema kõik, kes on mõnda aega olnud kokkupuutes elava budismiga.

3. Kolmandaks juhtnööriks on hoidumine väärast sugudevahelisest käitumisest. Suutrades selgitab Buddha, et viie juhtnööri raames käsitab väär sugudevaheline suhtlemine vägistamist, naiseröövi ja abielurikkumist. Kõik kolm on oskamatud teod, kuna need on ühtaegu vägivald ja ahnuse ilminguks. Vägistamises ja naiseröövis, mis Buddha-aegses suhteliselt korrastamata ühiskonnas olid üsna tavalised, oli vägivald suunatud mitte ainult naise enese, vaid ka tema vanemate või hooldaja vastu, kui naine oli alaealine. Abielurikkumise puhul suunatakse vägivald abikaasale, kuna lõhutakse tahtlikult tema kodune elu. Siinkohal peab märkima, et budismis kujutab abielu endast puhtalt tsiviililepingut, mitte usulist sakramenti. Veelgi enam, abielulahutus on lubatud ja religiooni seisukohalt ei ole monogaamia kohustuslik. Budistliku maailma mõningates kohtades on levinud polügaamia ja seda ei peeta vääraks sugudevaheliseks käitumisest.

Väärast sugudevahelisest käitumisest hoidumise jaatav vaste on *samtusti* (paali k. *santutthi*) ehk rahulolu. Rahulolu tähendab vallalise seisukohalt rahulolu oma vallalisusega ja abielus inimese seisukohalt rahulolemist heakskiidetud ja sotsiaalselt tunnustatud seksuaalpartneri(te)ga. Rahulolu ei tähenda siin sugugi passiivset alistumist olemasolevale olukorrale. Tänapäeva pühhologia keeles öelduna on see positiivne seisund, kus ei suunata oma seksuaalsust neurootiliste vajaduste rahuldamiseks ja eriti neurootilise vaheldushimu rahuldamiseks.

4. Neljas juhtnõör on **hoidumine valelikust kõnest**. Valelik kõne põhineb himul, vihal või kartusel. Valetamine tuleneb kas soovist midagi saada, kedagi solvata või kellelegi halba teha või siis kartusest mingil põhjusel tõtt rääkida. Valelikkus põhineb seega oskamatul meeleseisundil. See ei vaja näiteid. Valelikust kõnest hoidumise jaatav vaste on *satya* (paali k. *sacca*) ehk tõepärasus, mida on juba käsitletud Täiusliku Kõne juures.

5. Viimane viiest juhendist on **hoidumine teadvust ähmastavatest jookidest ja uimastitest**. Selle juhendi tõlgendamisel on teatud hulk erimeelsusi. Mõnedes budistlikes maades tõlgendatakse seda kui nõuet täiskarsklusele; teistes jällegi kui nõuet nautida mõõdukalt kõike seda, millega liialdamine tõenäoliselt viib joobumuseni. Igaühel on vabadus valida nende kahe tõlgenduse vahel. Selle juhendi jaatav vorm on *smrti* (paali k. *sati*) – tähelepanelikkus ehk teadlikkus. See ongi tegelik kriteerium. Kui suudad juua, kahjustamata oma tähelepanelikkust, siis joo – kui ei suuda, siis ära joo. Igatahes peab enese suhtes olema täiesti aus ja tunnistama endale, et ei saa olla täielikult tähelepanelik, kui ollakse kergelt vintis. Niisiis, isegi kui viiendat juhtnõõri tõlgendatakse vaid mõõdukuse nõudeks, siis jaatava vormi valguses oleks enamikul juhtudel nõutav täiskarsklus.

Niisugused on viis juhendit ja viis põhimõtet, mis on hästi tuntud ja laialt levinud budistliku moraali või eetika eeskuju. Võib mainida veel kahte eeskuju.

BHIKSU SAMVARA-SILA JA
BODHISATTVA SAMVARA-SILA

Bhiksu samvara-sila (paali k. *bhikkhu samvara-sila*) koosneb 150 juhendist, mida järgib täieliku ordinatsiooni saanud munk ja mis on täielikult nirvaana saavutamisele pühendunud inimese loomuliku käitumise mudel. Teiste sõnadega, kui me ei mõtle millelegi muule kui nirvaanale ja selle saavutamisele ning pühendame kogu oma aja ja energia vaimse tee järgimisele, siis hakkab meie käitumine oma loomu poolest läheneb selles juhendis kehastuvalle käitumisele. Kahjuks peetakse neid 150 juhendit väga tihti vaid eeskirjade loeteluks, kusjuures neis sisalduv vaim kaob.

Bodhisattva samvara-sila seisneb 64 juhendis, mida järgib bodhisattva. Need esindavad sellise inimese loomuliku käitumise mudelit, kes on pühendunud Virgumise saavutamisele kõikide olendite heaks. Teiste sõnadega, kui eesmärgiks ei ole Virgumise ehk budasuse saavutamine ainult iseenda jaoks – selleks et olla ‘seal ülal’ vabana kõigest ja kõigist ja vaadata haletsedes neid, kes on ikka veel sansaarasse vajunud, vaid kui eesmärgiks on Virgunult tulla tagasi aitama; kui see on ainus mõte ja pürgimus, millele kõik muu alistatakse, siis see, kuidas inimene tegutseb ja kõneleb – kogu käitumise loomulik mudel – langeb kokku kuuekümmene neljas bodhisattva juhendis peegelduva käitumise eeskujuga. Siingi ei ole tegemist eeskirjade loeteluga, kus võib punkt-punktilt sõrmega järge vedades end kontrollida. Tegemist on bodhisattva elava vaimu või südamega, kes oma loomult läheneb bodhisattva juhendites kirjeldatule – või pigem väljendab end selliselt, et sellele on bodhisattva juhendki vaid ligikaudne väärtus.

TERVIKLIK TEGEVUS

Kuigi Täiusliku Tegevuse olemus peaks nüüd selge olema, vajab üks asi siiski selgitamist. Täiuslik Tegevus on terviklik tegevus või võiks öelda, et see on totaalne akt, millest võtab osa kogu inimene. Enamik

meist on liiga jagunenud ja killustunud selleks, et tegutseda kogu oma olemusega. Me tegutseme peaaegu kogu aeg vaid ühe osaga iseendast. Kas te pühendute kogu südamega töösse, kui te lähete kontorisse või tehasesse? Ma ei usu seda. Me võime panna sellesse üsna suure osa oma energiast, aga suur osa jääb koju või seotuks millegi muuga. Me ei tee tööd kogu oma olemusega; me ei pane töösse kogu oma tähelepanu, huvi ja entusiasmi. Ka siis, kui teil on hobi, ei pühendu te sellesse täielikult; samuti pühendute harva täielikult kodustele toimingutele. Midagi jääb alati üle või väljaspoole, nii et kogu aeg tegutsetakse ainult ühe osaga iseendast. Isegi siis, kui tegutsetakse oma parima osaga, ajendatuna suuremeelsest heldusest, ei ole tegevus terviklik. Meis on enamasti säilinud lahkusetusest ja kitsidusest ajendatud tegevust, kuigi see ei mõjuta meie tegevust just antud hetkel. Niimoodi jääb isegi meie õige tegevus – isegi nn. Täiuslik Tegevus – mittetäiuslikuks, sest see ei ole terviklik, kogu olemusega tehtud.

Täiuslik Tegevus selle sügavamas mõttes on Buddha eelisõigus – üksnes Virgunu võib toimida terviklikult, pannes kogu oma tarkuse ja kogu oma kaastunde toimingusse, nii et midagi ei jää puudu ega väljaspoole. Seda budaseisundi poolt esindab roheline arhetüüpne buda Amoghasiddhi ehk ‘Takistamatu Edu’. Amoghasiddhi esindab tervikliku tegevuse kõrgeimat võimalikku tasandit.

Vaid väga harvadel juhtudel võime saada maigu suhu Täiuslikust Tegevusest – terviklikust tegevusest oma olemuse tasandil. Me võime olla millessegi täielikult sukeldunud. Oleme selles hetkes iga oma energiaraasuga, kogu ponnistuse, teadlikkuse, huvi, entusiasmi, armastusega. Oleme täielikult kaasa haaratud, nii emotsionaalselt kui ka intellektuaalselt. Sellistel hetkedel tunneme, et me oleme võimelised kogu oma olemusega sukelduma tegevusse, ilma et midagi jääks üle. Tunneme vähemalt hetkeks, et oleme võimelised end täielikult väljendama. Seda rahulolu ja kergendustunnet – isegi rahu, mida me siis kogeme, ei ole võimalik saada kusagilt mujalt ega mingil muul viisil. See on seisund, mille poole meil tuleks püüelda kogu aeg, s.o.

kõrgemal tasandil, budasuse ehk Virgumise tasandil. Alles siis saame me teada, mida Täiuslik tegevus endast tegelikult kujutab, milline on kogu olemusega tehtud tegu. Siis me mõistame eetika põhimõtteid nende algallikast lähtudes.